

Zestaw trzech artykułów, które pomogą Ci przygotować się po przeprowadzenia zajęć o tematyce ukraińskiej na podstawie scenariuszy:

- "Jeden kraj, wiele języków. O wielojęzyczności i wieloetniczności Ukrainy" (2022 r.).
- "Róża, kalina i kaczka, czyli kultura muzyczna Ukrainy" (2022 r.).
- "Ukraiński etnodizajn" (2022 r.)

Artykuł odnoszący się do scenariusza Centrum Edukacji Obywatelskiej pt. "Jeden kraj, wiele języków. O wielojęzyczności i wieloetniczności Ukrainy" (2022 r.). [Scenariusz dostępny na www.globalna.ceo.org.pl](http://www.globalna.ceo.org.pl)

Po rosyjskiej agresji na Ukrainę sytuacja językowa w Ukrainie stała się szeroko dyskutowaną kwestią także w Polsce. Debatę rozgrzewa zwłaszcza problem języka rosyjskiego i jego uwikłania w polityczny konflikt. I chociaż najczęściej mówi się właśnie o języku rosyjskim i ukraińskim, to w Ukrainie funkcjonuje więcej języków. Co to więc znaczy, że Ukraina jest krajem wielojęzycznym?

→ Język ojczysty to pierwszy poznawany i doświadczany przez człowieka język, w którym porozumiewa się z otoczeniem. W niektórych krajach termin „język ojczysty” odnosi się jednak do języka lub dialektu danej grupy etnicznej, a nie do pierwszego poznanego języka.

→ Wielojęzyczność w kontekście państwowym to zjawisko występowania równolegle wielu języków. Chodzi tu o występowanie realne, a nie deklaratywne lub dozwolone na mocy prawa. Konstytucja Ukrainy z 1996 roku stanowi, że „językiem państwowym Ukrainy jest język ukraiński. Państwo zapewnia wszechstronny rozwój i funkcjonowanie języka ukraińskiego we wszystkich sferach życia społecznego, [...] gwarantuje się swobodny rozwój, wykorzystywanie i ochronę [języka] rosyjskiego i innych języków mniejszości narodowych”. Konstytucja jednoznacznie wyklucza więc możliwość ustanowienia języka rosyjskiego – czy jakiegokolwiek innego – językiem urzędowym. Jest on jednak jednym z najpopularniejszych języków w tym kraju, posługują się nim miliony osób.

→ Przez lata istnienia niepodległego państwa ukraińskiego próbowano uregulować kwestie językowe osobną ustawą, przez wiele lat nie mogło jednak dojść to do skutku i było przedmiotem wielu sporów. Język rosyjski miał dużą przewagę w ukraińskiej przestrzeni medialnej po 1991 roku. Większość programów telewizyjnych i radiowych nadawano w języku rosyjskim, po rosyjsku dubbingowano filmy kinowe, wydawano prasę i książki. To wszystko sprawiało, że ukraińskojęzyczni mieszkańcy czuli się dyskryminowani w swoim kraju ze względu na język, którym się posługują i który teoretycznie jest językiem państwowym.

→ Zwolenników jak najszerzej obecności języka rosyjskiego w kontaktach codziennych i urzędowych często oskarżano o sprzyjanie Rosji i działanie na szkodę państwa ukraińskiego. Otwarcie prorosyjska Partia Regionów kierowana przez byłego prezydenta Wiktora Janukowycza – obalonego podczas protestów, które miały miejsce w Ukrainie na przełomie 2013 i 2014 roku, nazywanych Euromajdanem lub, jak wolą nazywać te wydarzenia Ukrainki i Ukraińcy, rewolucją godności – sprzyjała Rosji i rosyjskim interesom politycznym oraz gospodarczym, a wielu jej rosyjskojęzycznych polityków wprost kwestionowało ukraińską odrębność narodową i optowało za bliższymi związkami z Rosją.

→ Jednocześnie jednak duża część rosyjskojęzycznych Ukraińców i Ukrainek uważa się za ukraińskich patriotów i przeciwstawia język i pochodzenie etniczne odczuwanej tożsamości. Widoczne to było zwłaszcza w czasie wspomnianej rewolucji godności, kiedy ukraińsko- i rosyjskojęzyczni obywatele i obywatelki razem protestowali przeciw zmianie proeuropejskiego kursu ich państwa, a także później, gdy podczas wojny w Donbasie heroiczną walką wstawili się rosyjskojęzyczni obrońcy zaatakowanych przez separatystów terenów.

→ Chociaż zazwyczaj mówi się o ukraińskojęzycznym zachodzie i rosyjskojęzycznym wschodzie Ukrainy, to granica między ukraińsko- a rosyjskojęzycznymi terenami nie jest tak oczywista, jak na pierwszy rzut oka może się wydawać. Podział ten potwierdza większość map obrazujących deklaracje językowe ludności na terenie Ukrainy, zazwyczaj jednak ignorują one istnienie na terytorium kraju innych języków, takich jak rusiński (używany przede wszystkim na terenie Karpat), węgierski, bułgarski, rumuński/mołdawski, grecki (mniejszość grecka zamieszkuje głównie południowy wschód Ukrainy, przede wszystkim wybrzeże Morza Azowskiego), tatarski (język zamieszkujących Krym Tatarów) czy polski, a także nie oddają powszechności surżyka, czyli języka mieszanego, w którym łączą się wpływy rosyjskie i ukraińskie zarówno pod względem gramatyki, jak i słownictwa. Upolitycznienie i dualistyczne podejście do języków sprawia też, że ginie faktyczna wielojęzyczność mieszkańców i mieszanek Ukrainy. Osoby zamieszkujące Ukrainę, a będące w stanie zrozumieć tylko jeden język, należą do rzadkości. Zdecydowanie częściej można spotkać osoby, dla których jeden język jest językiem ojczystym, inne natomiast opanowały na różnym stopniu zaawansowania. Potwierdzają to badania, w których respondentom i respondentkom pozwolono wskazać więcej niż jeden język jako ich ojczysty lub ten, którym posługują się na co dzień. Co ciekawe, jako język ojczysty i „domowy”, używany na co dzień w kontaktach z rodziną i przyjaciółmi, bywają wskazywane dwa różne języki. Chociaż ostatnie badania pokazują, że ponad 73% Ukraińców i Ukrainek uważa ukraiński za swój język ojczysty, to tylko 53% używa go w domu. Rozbieżność ta może wynikać z faktu, że część mieszkańców i mieszanek Ukrainy traktuje deklarację związaną z językiem ojczystym jako deklarację polityczną i/lub tożsamościową. Jeszcze inne wnioski pokazują badania, gdzie respondenci mogli zadeklarować używanie w życiu codziennym zarówno ukraińskiego, jak i rosyjskiego.

→ Rosyjski przez lata istnienia ZSRR, a wcześniej też w imperium rosyjskim był językiem uprzywilejowanym, mającym wsparcie aparatu państwowego. Przez większość XIX i XX wieku znajdowało to odbicie w polityce rusyfikacji (z wyjątkiem krótkiego okresu polityki korenizacji w latach 20. XX wieku). Język rosyjski dominował w miastach, a więc ośrodkach opinio- i kulturotwórczych. Posługiwali się nim osiedlający się w większych miejscowościach przybysze z dalekich zakątków państwa rosyjskiego o różnym pochodzeniu etnicznym i narodowym. W tej sytuacji rosyjski jako język urzędowy imperium rosyjskiego i dominującej republiki w ramach ZSRR stał się *lingua franca* miast, choć już niekoniecznie wsi, gdzie wciąż dominował język ukraiński lub surżyk.

Było tak również w regionie Donbasu, który w przekazie medialnym często jest prezentowany nie tylko jako rosyjskojęzyczny, ale także jednoznacznie prorosyjski lub etnicznie rosyjski. Nie jest to jednak zgodne z prawdą. Region Donbasu, przez wieki słabo zaludniony, w XIX wieku przeżył rozkwit związany z rozwojem przemysłu i eksploatacją złóż kopalnych i ich przetwórstwa. Przez lata ściągająca tam i osiedlała się ludność nie tylko z terenów Rosji (o różnym pochodzeniu etnicznym, posługująca

się różnymi językami, w tym także Polacy), ale także z państw europejskich, w tym z Wielkiej Brytanii, Belgii czy Francji. Język rosyjski ułatwiał komunikację i sprawiał, że wieloetniczna, wielojęzykowa i wieloreligijna społeczność mogła sprawnie funkcjonować. Dzisiaj język rosyjski obwinia się o bycie przekaźnikiem propagandy Federacji Rosyjskiej i szerzenia prorosyjskich, antyukraińskich treści. I chociaż faktem jest prorosyjska postawa części mieszkańców rosyjskojęzycznego Donbasu oraz nostalgia części z nich za czasami ZSRR (co spotyka się z negatywnymi reakcjami pozostałych obywateli Ukrainy, np. w określaniu takich osób mianem „człowieka sowieckiego”, *homo sovieticus*), to warto pamiętać, że to strajki donbaskich górników oraz ich głosy w ogólnokrajowym referendum zadecydowały ostatecznie o odłączeniu Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Ludowej od ZSRR i powstaniu w 1991 roku niepodległej Ukrainy.

Więcej o wielojęzyczności, wieloetniczności i kwestii językowej w Ukrainie:

- Anna Ciostek, *Wielojęzyczność w Unii Europejskiej*, „Języki Obce w Szkole” 2015, nr 2, <https://jows.pl/artykuly/wielojezycznosc-w-unii-europejskiej>.
- Adam Balcer, *Nie tylko Zełenski*, 08.04.2022, Fundacja Batorego, https://www.batory.org.pl/blog_wpis/nie-tylko-zelenski/?fbclid=IwAR2AkB8f-B3KMWi6LZyi91PgmZyJs7ApXNBfLJux02hDWjZVjG7ZA0pOdco.
- Tadeusz A. Olszański, *Ukraińcy nie gęsi... Ustawa o języku państwowym Ukrainy*, 11.06.2019, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2019-06-11/ukraincy-nie-gesi-ustawa-o-jezyku-panstwowym-ukrainy>.

Źródła wykorzystanych na lekcjach materiałów:

- Daga Bożek, *Co to jest surżyk?*, 02.09.2018, [Dagatlumaczy.pl](https://www.dagatlumaczy.pl/co-to-jest-surzyk) - blog o języku rosyjskim, <https://www.dagatlumaczy.pl/co-to-jest-surzyk>.
- Вікторія Бега, *Рідною українську мову вважають 73% українців, однак спілкуються нею лише 53% — дослідження*, 06.11.2020, <https://hromadske.ua/posts/ridnoyu-ukrayinsku-movu-vvazhayut-73-ukrayinciv-odnak-spilkujuetsy-neyu-lishe-53-doslidzhennya>.

Artykuł odnoszący się do scenariusza Centrum Edukacji Obywatelskiej pt. "Róża, kalina i kaczką, czyli kultura muzyczna Ukrainy" (2022 r.). [Scenariusz dostępny na www.globalna.ceo.org.pl](http://www.globalna.ceo.org.pl)

alyona alyona

→ alyona alyona, czyli Alona Sawranenko (ukr. Альона Савраненко) to ukraińska raperka i kompozytorka tworząca i śpiewająca w języku ukraińskim, nazywana sensacją ukraińskiego rapu. Urodziła się w małym miasteczku Kapitaniwka w obwodzie kirowohradzkim w 1991 roku. Przed rozpoczęciem kariery muzycznej przez cztery lata pracowała jako przedszkolanka i kierowniczka wiejskiego przedszkola. Hip-hop i rap zawsze były jej pasją, ale start w przemyśle muzycznym nie był dla niej łatwy. Musiała mierzyć się z seksizmem i stereotypami dotyczącymi kobiet i ich miejsca w środowisku hiphopowym oraz ogólnie w przemyśle muzycznym. Jak mówiła w wywiadzie dla „Vogue”, który określił ją „najbardziej nieprawdopodobną gwiazdą rapu”: „Kiedy zaczęłam rapować, nikomu się to nie podobało. Wszyscy mówili: »Tfu! Kobiety powinny gotować barszcz«. Nikt mnie nie słuchał, nie akceptował i przez to nikomu o tym nie mówiłam. Pisałam dla siebie. Niektórzy robią skarpetki na drutach, inni gotują, a ja robię rap. To moje hobby”.

Swój pierwszy teledysk do utworu *Rybky* wydała w październiku 2018 roku. Podejmuje w nim grę z typową estetyką hip hopowych teledysków i wizerunkiem kobiet. Artystka znalazła się w ogniu krytyki, ponieważ będąc osobą *plus size*, wystąpiła w klipie w kostiumie kąpielowym, pływając po jeziorze na skuterze wodnym. Będąc jedną z niewielu raperek w męskim świecie hip-hopu, w którym ciała kobiet są albo silnie seksualizowane, albo stara się je wtłoczyć w męską normę, alyona alyona przełamuje wiele stereotypów. Jej naturalność i bezkompromisowa postawa sprawiły, że stała się ikoną ukraińskiego ruchu ciałaopozytywności. Artystka jest w pełni świadoma swojego wizerunku, warunków fizycznych oraz ich postrzegania przez społeczeństwo. W jednym z utworów zatytułowanym *Puszka*, które to słowo oznacza dosłownie armatę lub karabin, pojawia się także słowo *piszka*, które w języku rosyjskim oznacza pączka lub kobietę *plus size*. W wywiadzie zapytana, dlaczego to słowo się tam pojawiło, odpowiedziała po prostu: „Bo ja jestem *piszka*”.

Wybór języka, w którym pisze swoje piosenki, też nie był oczywisty i wzbudzał początkowo kontrowersje. Chociaż pochodzi z rosyjskojęzycznego regionu, a sama, dorastając, mówiła głównie surżykiem (mieszkanką ukraińskiego i rosyjskiego), to rapuje po ukraińsku. Jeszcze do niedawna nie był to popularny wybór wśród ukraińskich artystów, ponieważ język rosyjski otwierał więcej drzwi w świecie show-biznesu, także na dużo większym i bardziej dochodowym rynku rosyjskim. „Pierwszą piosenkę wydałam po ukraińsku, chociaż [w tym czasie] wszyscy moi przyjaciele rozmawiali po rosyjsku” – mówi w wywiadzie. „Wszyscy słuchali wtedy rosyjskiego rapu, więc zaczęłam pisać po rosyjsku, żeby się podobało”. Po protestach na Majdanie w 2013 roku Ukraińcy i Ukrainki zaczęli częściej mówić i tworzyć w języku ukraińskim, którego wybór stał się deklaracją tożsamościową. Również alyona alyona wróciła w swojej twórczości do języka ukraińskiego. „Mam dużo słów po ukraińsku i chciałam je wszystkie wypowiedzieć”, mówi.

Dakh Daughters

→ Dakh Daughters to projekt stworzony w 2012 roku przez legendarną postać ukraińskiego teatru Władysława Troickiego związanego ze słynnym kijowskim Centrum Sztuki Współczesnej Dakh, do którego nawiązuje nazwa zespołu. Grupę tworzą: Nina Harenecka, Rusłana Chazipowa, Tania Hawryluk, Sołomija Melnyk, Anna Nikitina, Natalia Halanewycz, Natalia „Zo” Zozul. W swoich utworach korzystają z tekstów Josipa Brodskiego, Tarasa Szewczenki, Łesi Ukrainki, Charlesa Bukowskiego, Mychajła Siemienki, Jurija Andruchowycza czy Shaggy’ego. Teksty zespołu śpiewane są w różnych dialektach ukraińskiego, po angielsku, francusku, rosyjsku i niemiecku. Członkinie grają na różnych instrumentach muzycznych (łącznie piętnaście instrumentów), m.in. na kontrabasie, wiolonczeli, fortepianie, marakasach, gitarze, skrzypcach, perkusji, ksylofonie, akordeonie, harmonijce ustnej i na tamburynie.

→ Utwór *Rozy / Donbass* powstał w czerwcu 2013 roku, a więc jeszcze przed wydarzeniami Euromajdanu zwanym też rewolucją godności, i odnosi się do Donbasu, rosyjskojęzycznego regionu uznawanego powszechnie za w dużej mierze prorosyjski i naznaczony nostalgią jego mieszkańców i mieszkanki za czasami ZSRR. Sam Donbas przez lata był postrzegany przede wszystkim przez pryzmat wywodzących się stamtąd struktur mafijnych i oligarchicznych, układów korupcyjnych i prorosyjskich tendencji. Po wojnie, która wybuchła na wschodzie Ukrainy w 2014 roku, wizerunek Donbasu w oczach ukraińskiej opinii publicznej nieco się zmienił, zwłaszcza pod wpływem informacji o rosyjskojęzycznych żołnierzach i ochotnikach walczących w ukraińskich batalionach. W tekście piosenki wykorzystano frazy z *Sonetu 35* autorstwa Szekspira, ukraińskich pieśni ludowych i współczesnej muzyki popularnej. W tytule i słowach piosenki, w tym w jej anglojęzycznym fragmencie, pojawiają się także nawiązania do róży. Podmiot liryczny sonetu prosi tajemniczego młodzieńca, by dłużej nie żałował swoich uczynków, gdyż każdy popełnia błędy: „*No more be grieved at that which thou hast done / Roses have thorns, and silver fountains mud*” („Uczynku swego nie żałuj już dłużej: / Kolce ma róża, błoto potok srebrny” (tłum. Maciej Słomczyński). Tekst wiersza jest zestawiony z tradycyjnymi ukraińskimi pieśniami wiosennymi i miłosnymi oraz fragmentami piosenki *Mr Boombastic* Shaggy’ego. Słowa piosenki można znaleźć tutaj: *Rozy / Donbass lyrics*, 14.12.2019, Lyrics Translations, <https://lyricstranslate.com/en/dakh-daughters-rozy-donbass-lyrics.html>.

Andrij Chływniuk

→ Andrij Chływniuk (ukr. Андрій Хливнюк) to ukraiński muzyk, wokalista i autor tekstów popularnej grupy BoomBox. Urodził się w 1979 roku w Czerkasach. W 2001 roku jego zespół wygrał festiwal Perła Sezonu, a muzycy przenieśli się do Kijowa. W stolicy Chływniuk zainteresował się jazzem i swingiem, śpiewał z Acoustic Swing Band. W 2004 wraz z gitarzystą zespołu Tartak, Andrijem „Muchą” Samojłą, założył zespół BoomBox, który szybko zdobył dużą popularność w Ukrainie i w Rosji. Zespół grał muzykę na pograniczu funka, rocka, groove, reggae i hip-hopu. Szybko stał się fenomenem na ukraińskim rynku muzycznym, będąc powiewem świeżości niesionym przez nowe pokolenie muzyków.

W 2014 roku, po aneksji Krymu, Chływniuk wraz z członkami zespołu podjął decyzję o wycofaniu się z grania koncertów w Rosji, gdzie BoomBox był niezwykle popularny. Organizował koncerty na rzecz więźniów politycznych w Rosji, w tym ukraińskiego reżysera Ołeha Sencowa. Gdy 24 lutego 2022 roku Rosja napadła na Ukrainę, Andrij Chływniuk wstąpił do oddziału obrony terytorialnej w Kijowie. Sławę zyskało nagranie, na którym ubrany w mundur, stojąc przed Soborem Mądrości Bożej w Kijowie, śpiewa ukraińską pieśń *Oj u łuzi czerwona kałyna*. Nagranie zostało udostępnione przez oficjalne konto Sił Zbrojnych Ukrainy na Twitterze. Doczekało się wielu remiksów i aranżacji stworzonych przez muzyków z całego świata. Międzynarodową sławę pieśń i wykonanie Chływniuka zyskały po tym, gdy zespół Pink Floyd wykorzystał je w singlu *Hey, Hey, Rise Up!*, który opublikowano 8 kwietnia 2022 roku. W czasie sesji nagraniowej wykorzystano już nagrany i umieszczony w sieci partię wokalną Chływniuka, który nie mógł nagrać jej w studiu, ponieważ w marcu 2022 roku został ranny podczas ostrzału Kijowa i w czasie nagrania leżał w szpitalu. Jest to pierwszy utwór legendarnego zespołu Pink Floyd nagrany od 1994 roku. Dochód z jego sprzedaży przeznaczono w całości na wsparcie humanitarne dla Ukrainy. Inicjatorem akcji był David Gilmour, wokalista i gitarzysta Pink Floyd, dla którego wojna, jak sam mówi, ma także wymiar osobisty – jego synowa jest Ukrainką, a więc jego wnuki mają częściowo ukraińskie pochodzenie.

→ *Oj u łuzi czerwona kałyna* to ukraińska pieśń patriotyczna stworzona najprawdopodobniej w 1914 roku przez Stiepana Czarnieckiego. W czasie I wojny światowej była hymnem Legionu Ukraińskich Strzelców Siczowych.

Pikkardijska Tercja

→ Pikkardijska Tercja (ukr. Пікардійська терція) to ukraińska grupa muzyczna wykonująca utwory *a cappella* powstała w 1992 roku we Lwowie jako kwartet. Obecnie tworzy ją sześciu absolwentów wydziału dyrygentury Lwowskiej Narodowej Akademii Muzycznej: Wołodymyr Jakymeć, Jarosław Nudyk, Andrij Kapral, Bohdan Bohacz, Andrij Szawała, Roman Turianyn. Nazwa zespołu pochodzi od rozpowszechnionego w szesnastowiecznej Pikardii zwyczaju wieńczenia utworu w tonacji molowej ozdobnym akordem durowym zwanym tercją pikardyjską. Zespół zdobył wiele nagród, występował na festiwalach w Ukrainie i za granicą (głównie w USA i Polsce, ale także w Niemczech, Rosji, Francji, Włoszech i Kanadzie). W 1997 roku Tercja Pikardyjska zaśpiewała przed Hillary Clinton w Operze Lwowskiej. Grupa występowała także na Festiwalu Piosenki Polskiej w Opolu. W 2008 zespół otrzymał Nagrodę Państwową im. Tarasa Szewczenki. Po wydarzeniach 2014 roku pieśń *Pływe kacza* w interpretacji Pikardyjskiej Tercji z 2002 roku stała się nieoficjalnym hymnem ku pamięci osób, które zginęły na Majdanie podczas rewolucji godności, określanych wspólnie mianem Niebiańskiej Sotni, oraz poległych podczas wojny na wschodzie Ukrainy od 2014 roku.

→ *Pływe kacza* to tradycyjna łemkowska lub zakarpacka pieśń ludowa. Pieśń jest dialogiem między matką a synem, który wyrusza na wojnę. W refrenie jest wspomniana rzeka Cisa, po której pływają kaczkę. Pieśń po raz pierwszy została nagrana przez kompozytora i folklorystę Dezyderego Zadora w latach czterdziestych XX wieku we wsi Wołowiec na Zakarpaciu. Została opublikowana w zbiorze *Pieśni ludowe Rusinów podkarpackich* w Użhorodzie w 1944 roku. Współcześnie znana wersja jest prawdopodobnie już przetworzoną, literacką interpretacją pieśni ludowej. Utwór jest wykorzystywany przez wielu ukraińskich twórców.

Tekst pieśni w polskim tłumaczeniu:

Płyną kaczką Cisy wodą

Czy nie żal ci, mamo, będzie?

Czy nie żal ci, mamo, będzie?

Hej, płyną kaczką Cisy wodą,

Hej, jakże by mi, synku, nie żal?

Płyną kaczką Cisy wodą.

Jakże by mi, synku, nie żal?

Mamo moja, nie gańże mnie,

Tyś na moim sercu leżał,

Mamo moja, nie gańże mnie.

Tyś na moim sercu leżał.

Hej, zganisz mnie w złą godzinę,

Hej, płyną kaczką Cisy wodą,

Zganisz mnie w złą godzinę.

Płyną kaczką Cisy wodą.

Sam już nie wiem, gdzie zaginę,

Sam już nie wiem, gdzie zaginę.

Tłumaczenie: Przemysław Tomanek

Hej, zaginę ja w obcym kraju,

Zaginę ja w obcym kraju.

Któż wykopie mi mogiłę?

Któż wykopie mi mogiłę?

Hej, wykopią grób obcy ludzie,

Wykopią grób obcy ludzie.

Okean Elzy

**Odpowiadaj
na globalne
wyzwania**

→ Okean Elzy (ukr. Океан Ельзи) to ukraiński zespół pop-rockowy założony w 1994 roku we Lwowie, którego liderem i wokalistą jest Swiatosław Wakarczuk. W grudniu 1994 zespół nagrał swoje pierwsze cztery demo, a jego pierwszy poważny występ miał miejsce 12 stycznia 1995 roku przed Operą Lwowską, gdzie zebrało się siedem tysięcy widzów. W 1998 roku muzycy przenieśli się do Kijowa i od tego czasu ich kariera znacznie przyspieszyła. Ich piosenki zajmowały pierwsze miejsca na listach przebojów, a głos Swiatosława Wakarczuka i pisane przez niego teksty zyskały fanów w całej Ukrainie. Wszystkie piosenki grupy są tworzone w języku ukraińskim, łącznie z dwiema, które znalazły się na ścieżce dźwiękowej rosyjskiego filmu *Brat 2* w reżyserii Aleksieja Bałabanowa. Po premierze filmu zespół zyskał dużą popularność w Rosji. W tym samym czasie rosyjska MTV zaczęła regularnie emitować klipy dwóch piosenek Okeanu Elzy zatytułowanych *Tam, de nas nema* oraz *Sosny*. W 2011 roku zespół zagrał koncert w Państwowym Pałacu Kremlowskim w Moskwie dla ponad sześciotysięcznej publiczności, a po koncercie muzycy kilka razy grali na bis. Zespołowi towarzyszyła orkiestra symfoniczna MSW Federacji Rosyjskiej pod batutą Fieliksa Aranowskiego. Poza tym zespół intensywnie koncertował w Ukrainie, Rosji, całej Europie, Kanadzie i Stanach Zjednoczonych. 14 grudnia 2014 roku grupa zagrała koncert wsparcia dla Euromajdanu na placu Niepodległości w Kijowie. Sam Swiatosław Wakarczuk jest znany w Ukrainie z działalności nie tylko artystycznej, ale też politycznej. W 2004 zaangażował się w kampanię wyborczą Wiktora Juszczenki, brał udział w pomarańczowej rewolucji. Pełnił potem funkcję doradcy prezydenta. W sierpniu 2005 roku otrzymał tytuł Zasłużonego Artysty Ukrainy. W roku 2019 założył partię Głos, która w tym samym roku otrzymała około 5,8% głosów, a Wakarczuk został wybrany na deputowanego Rady Najwyższej Ukrainy (ukraińskiego parlamentu), zrezygnował jednak z mandatu rok później.

→ Piosenka *Krajina ditej* (pol. Kraj dzieci) jest dedykowana dzieciom, które ucierpiały w wyniku wojny toczącej się od 2014 roku na wschodzie Ukrainy, konfliktów zbrojnych i ataków terrorystycznych. Premiera utworu odbyła się w 1 czerwca, który w Ukrainie jest obchodzony jako Dzień Ochrony Dziecka. Teledysk do utworu został nagrany w maju 2021 roku w mieście Łysyczańsk w obwodzie ługańskim, a bohaterami klipu są mieszkające tam dzieci w wieku od ośmiu do trzynastu lat. Piosenkę wykonują Swiatosław Wakarczuk z zespołu Okean Elzy oraz raperka alyona alyona, natomiast tekst do niej napisał jeden z najpopularniejszych współczesnych ukraińskich pisarzy, Serhij Żadan. Historia powstania piosenki sięga końca 2020 roku, kiedy to Żadan zwrócił się do Wakarczuka z prośbą o stworzenie muzyki do jego wiersza dedykowanego pamięci Danyła Didika, chłopca, który zginął w 2015 roku w Charkowie w wyniku zamachu terrorystycznego podczas Marszu Jedności.

Jamala

→ **Jamala** (ukr. Джамала, krymskotat. Camala), właściwie Susana Alimiwna Dżamaładinowa (ukr. Сусана Алімівна Джамаладінова, krymskotat. Susana Camaladinova) jest ukraińską piosenkarką, aktorką i autorką tekstów krymskotatarskiego pochodzenia oraz zwyciężczynią 61. Konkursu Piosenki Eurowizji w 2016 roku. Urodziła się w 1983 roku w Kirgistanie, dokąd część jej przodków została wysiedlona z Krymu w czasach rządów Stalina. Po odzyskaniu przez Ukrainę niepodległości w 1991 roku jej rodzina powróciła na Krym. Zarówno Jamala, jak i jej ojciec są muzułmanami, a jej matka jest chrześcijanką pochodzenia ormiańskiego. Ukończyła naukę w klasie fortepianu w szkole muzycznej w

Ałuszcze, gdzie mieszkała z rodziną po powrocie na Krym, a później rozpoczęła naukę w Liceum Muzycznym im. Piotra Czajkowskiego w Symferopolu. Była studentką Narodowej Akademii Muzycznej w Kijowie w klasie śpiewu operowego. W 2016 wygrała najpierw ukraińskie eliminacje, a potem 61. Konkurs Piosenki Eurowizji przejmującym wykonaniem utworu *1944* opowiadającym o deportacji Tatarów krymskich w 1944 roku.

→ *1944* to utwór poruszający temat deportacji Tatarów krymskich w czasie drugiej wojny światowej. Wydarzenie nazywane przez Tatarów krymskich *Sürgünlik*, czyli „wygnanie”, było wielką stalinowską akcją deportacyjną zorganizowaną w maju 1944 roku. Miała ona być zbiorową karą dla narodu krymskotatarskiego za współpracę z Niemcami w czasie II wojny światowej. W listopadzie 1989 roku Rada Najwyższa ZSRR uznała deportację za nielegalną i przestępczą, a w 2014 roku prezydent Federacji Rosyjskiej Władimir Putin podpisał dekret o rehabilitacji Tatarów krymskich i innych narodów, które ucierpiały w wyniku stalinowskich represji na Krymie. 12 listopada 2015 roku Rada Najwyższa Ukrainy uznała deportację Tatarów krymskich za ludobójstwo. Piosenka *1944* nawiązuje do osobistych doświadczeń prababci piosenkarki, Nazylchan, która w wieku około dwudziestu pięciu lat została deportowana z Krymu wraz z piątką dzieci, z których jedno nie przeżyło podróży.

Relacje medialne o zaangażowaniu ukraińskich muzyków w czasie wojny:

- *Lider Okean Elzy pokazał zbombardowany autobus z uchodźcami*, 05.04.2022, Interia Muzyka, <https://muzyka.interia.pl/wiadomosci/news-lider-okean-elzy-pokazal-zbombardowany-autobus-z-uchodzcami,nld,5940604>.
- *Jamala z występami w rumuńskiej i niemieckiej telewizji. Zebrano miliony euro dla Ukrainy*, 06.03.2022, Interia Muzyka, <https://muzyka.interia.pl/wiadomosci/news-jamala-z-wystepami-w-rumunskiej-i-niemieckiej-telewizji-zebr,nld,5875348>.
- Dawid Drożdż, *Porzucił trasę w Stanach i chwycił za broń. Kim jest muzyk, który zainspirował Pink Floyd?*, 14.04.2022, Wyborcza.pl
- <https://wyborcza.pl/7,113768,28316289,porzucil-trase-w-stanach-i-chwycil-za-bron-kim-jest-muzyk.html?fbclid=IwAR1quypcl6eKdQjz02FhJXaUr3jgf33d23XN37QvoikszQXm8kFoE369jm4>
- Bartosz Sąder. *Walczy za Ukrainę i inspirował Pink Floyd. Kim jest Andrij Chływniuk z zespołu Boombox*, 14.04.2022, Onet Kultura https://kultura.onet.pl/muzyka/wywiady-i-artykuly/boombox-kim-jest-andrij-chlywniuk-czerwona-kalina/2013yf5?utm_source=www.ecosia.org_viasg_kultura&utm_medium=referral&utm_campaign=leo_automatic&srcc=ucs&utm_v=2.
- *Andrij Chływniuk, znany ukraiński muzyk, broni Kijowa*, 28.02.2022, tvn24.pl, <https://tvn24.pl/swiat/ukraina-zaatakowana-przez-rosje-andrij-chlywniuk-znany-ukrainski-muzyk-z-zespołu-boombox-broni-kijowa-5616558>.

Wywiad z alyoną alyoną w „Vogue”:

- [Liana Satenstein, Meet Alyona Alyona, Ukraine's Most Unlikely Rap Star](https://www.vogue.com/vogueworld/article/alyona-alonya-ukrainian-rapper-kyiv), 11.04.2019, Vogue <https://www.vogue.com/vogueworld/article/alyona-alonya-ukrainian-rapper-kyiv>.

Artykuł odnoszący się do scenariusza Centrum Edukacji Obywatelskiej pt. "Ukraiński etnodizajn" (2022 r.). Scenariusz dostępny na www.globalna.ceo.org.pl

→ Etnodizajn to kierunek we współczesnym projektowaniu, który czerpie inspirację z kultury ludowej i tradycyjnej. Powracająca co jakiś czas moda na ludowość w działalności designerskiej i artystycznej zyskała właśnie nazwę etnodizajnu. Inspiracje czerpane z kultury ludowej mogą być z jednej strony proste i opierać się na kopiowaniu używanych niegdyś wzorów czy motywów dekoracyjnych, ale mogą także odrzucić dosłowność, iść głębiej i interpretować oraz adaptować we współczesnym projektowaniu przeznaczenie, fakturę czy symbolikę danego przedmiotu lub idei wywodzącej się z kultury tradycyjnej.

→ Korzenie etnodizajnu sięgają XIX wieku, kiedy to w Wielkiej Brytanii powstał ruch Arts&Crafts, który obrał sobie za cel walkę z „bylejakością, brzydotą i upadkiem wzornictwa ery przemysłowej”, jak opisywali to zaangażowani w ruch twórcy. Ich celem była popularyzacja prostoty i naturalnej harmonii przynależnej rękodziełu.

→ Początki polskiego etnodizajnu sięgają niewiele później, bo końca XIX wieku, kiedy powstawał promowany przez Stanisława Witkiewicza styl zakopiański, oraz początków wieku XX, kiedy powołano Warsztaty Krakowskie, stowarzyszenie stawiające na współpracę artystów z rzemieślnikami. Jedną z czołowych przedstawicielek polskiego regionalizmu lub ruchu rustykalnego, jak wówczas nazywano etnodizajn, była Zofia Stryjeńska.

→ Współcześnie ideę tę kontynuują m.in. twórcy związani z NOBO Design, pracowni projektującej przedmioty inspirowane sztuką ludową, wykorzystującej i przetwarzającej ludowe motywy i wzory, często wykorzystującej do tego ogólnodostępne, ekologiczne i poddające się recyklingowi materiały.

→ Innym przykładem podejścia do etnodizajnu może być projekt Marty Flisykowskiej. Artystka stworzyła kaszubski stół, który u szczytu ma 150 centymetrów szerokości, a na drugim końcu 75 centymetrów. Kształt ten w prosty sposób odzwierciedla hierarchię osób biesiadujących: gospodarz siedzący u szczytu widzi wszystkich gości, a zwężający się koniec sprzyja nieoficjalnym rozmowom i plotkom. Innym przykładem może być projekt pracowni Moho Design, która zainspirowała się wycinanką ludową – wykorzystwała tradycyjny wzór, powiększyła go, unowocześniła technikę wykonania i zmieniła funkcję z dekoracyjnej na estetyczno-użytkową, tworząc z niej dywan.

→ W Ukrainie wykorzystanie ludowych wzorów i motywów jest bardzo popularne. Według badaczy kultury wiąże się to z odrodzeniem narodowym po 1991 roku i deklaracją tożsamościową, podobnie jak w przypadku języka. Ludowe, tradycyjne motywy są bardzo modne, można się na nie natknąć w wielu współczesnych projektach. Najbardziej widocznym trendem może być popularność wyszywanki, czyli tradycyjnej, haftowanej koszuli. Niegdyś każdy region etnograficzny, a nawet poszczególne wioski miały swój charakterystyczny wzór, który sięgał symboliką daleko wstecz, nawiązując do obrzędów i symboliki religijnej, cyklu rocznego i etapów życia człowieka. Współcześnie wyszywanki są wciąż traktowane jak strój odświętny, galowy. Zakładają je zarówno dzieci w pierwszy dzień szkoły, jak i dorośli uczestniczący w ważnych uroczystościach.

Więcej o etnodizajnie:

- Agnieszka Warnke, *Etnodesign – odpowiedź na masowość, pytanie o tożsamość*, 02.03.2020, culture.pl, <https://culture.pl/pl/artykul/etnodesign-odpowiedz-na-masowosc-pytanie-o-tozsamosc>.
- Magdalena Tatar, *Skąd się wziął etnodizajn*, 04.2012, pismofolkowe.pl <https://pismofolkowe.pl/artykul/skad-sie-wzial-etnodizajn-4117>.

Źródło wykorzystanych na lekcjach materiałów:

- Paweł Wroński, *Ukraina – Вишиваний Шлях (Haftowany szlak)*, 21.02.2015, pawelwronski.blog <https://pawelwronski.blog/2015/02/21/ukraina-pomysl-na-wyszywany-szlak-%D0%B2%D0%B8%D1%88%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D1%88%D0%BB%D1%8F%D1%85>.

Więcej materiałów na stronie internetowej programu: www.globalna.ceo.org.pl

Materiał powstał w 2022 roku ramach przedsięwzięcia „I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” realizowanego przez Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Projekty współfinansowane są ze środków Unii Europejskiej. Treść wyraża wyłącznie poglądy autorów/autorek i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Unii Europejskiej.

„I am European. Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” jest częścią programu DEAR (The European Commission’s Development Education and Awareness Raising Programme), który wspiera projekty angażujące społeczeństwo Unii Europejskiej w globalne zagadnienia rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego. Poprzez finansowanie programów takich jak „I am European. Historie i fakty o migracjach na XXI wiek”, DEAR promuje uniwersalne wartości, m.in. wolność, demokrację, praworządność oraz umożliwia obywatelom i obywatelkom Europy włączenie się w globalny rozwój. Program DEAR finansuje około 30 programów w krajach członkowskich UE. Projekty te przyczyniają się do zwiększenia zrozumienia i zaangażowania Europejczyków i Europejczyków w kreowanie pozytywnych zmian społecznych zarówno na poziomie lokalnym, jak i międzynarodowym. Działania DEAR wspierają również pracę UE na rzecz realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju.

Wydawca: Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej
ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa
www.ceo.org.pl

Warszawa 2022

Autor: Stowarzyszenie Pracownia Etnograficzna
Redakcja merytoryczna: Katarzyna Dzieciołowska
Redakcja językowa i korekta: Justyna Yiğitler

Materiał jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Fundacji Centrum Edukacji Obywatelskiej. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji i posiadaczach praw.

